

ДРУГИ СВЈЕТСКИ РАТ - 50 ГОДИНА КАСНИЈЕ

Под овим занимљивим насловом у Подгорици је 20-22. септембра 1995. године одржан научни скуп посвећен 50-годишњем јубилеју од завршетка II свјетског рата. Организатори су Црногорска и Српска академија наука и уметности. Научни радници из Црне Горе и Србије понијели су највећи терет овога модерно конципираног научног скупа, који је имао и међународни карактер.

Идеја је била сасвим нова. Подразумијевало се да се да слика свијета, и Југославије у њему, одмах након завршетка II свјетског рата. Али, чак и више од тога - да се укаже шта се све збивало 50 година касније. Претензија је била да се критички сагледају историографска остварења овога, заиста важног историјског догађаја. Само у Југославији њему је посвећено више од 40.000 библиографских јединица. У том броју најмање је научних текстова. Требало је дакле, све то сагледати и критички процијенти. При томе требало је направити и корак даље у научну истину. За такво одређење било је разлога због познатог начела да историју пишу побједници. Мислим да се томе захтјеву удовољило - како кроз поднесена саопштења тако, или још више, кроз занимљиву расправу која је била битно обиљежје овога научног скупа.

Управо зато овај научни скуп је одвајао од свих који су на сличну тему организовани у Југославији и у Европи. Он је окупио, углавном, све најбоље представнике науке за историју II свјетског рата - историчаре, филозофе, социологе, правнике, књижевнике, публицисте и др. Били су најављени учесници из већег броја земаља. Дошли су само историчари из Бугарске и бивше југословенске републике Македоније. Неки страни историчари су упутили своја при-

јављена саопштења која ће, иначе, бити објављена у посебној публикацији двију академија наука и умјетности.

Учешћем аутора из иностранства - разбијена је блокада која годинама спречава да се сродне науке прожимају. Та димензија овога скупа има, такође, изузетан значај, али и то хрвање науке и политике, не само у Југославији и на њеном примјеру - показало је да се наука не може ставити у карантин. Такво настојање не припада и не приличи друштву и цивилизацији која ће за коју годину - закорачити у 21. вијек. Нека једном схвате велики и моћни да некада могу и мали и сиромашни да дају наук за памћење.

Подношено је 99 саопштења; нека су приспјела без својих аутора, тако да се укупан број увећава за још десетак. Саопштења су тематски разноврсна - на то је обавезивала концепција скупа, која је до краја испоштована. Било је 13 тематских група. Навешћемо, по нама, најинтересантније: Југославија и свјетски ратови, Југословенска окупација и антифашистички отпор, Балкан и свијет крајем 20. вијека, Међународни аспекти југословенске антифашистичке борбе, Геноцид у Југославији, Срби у Хрватској и Босни и Херцеговини 1941-1945. између геноцида и борбе за слободу, Удио просвјете и културе у отпору фашизму, Демократска федеративна Југославија - оцјене и дилеме. Свака од наведених тематских цјелина могла је бити разлог за организацију посебног научног скупа и да се при томе испуни научним садржајима од значаја за сагледавање II свјетског рата у свим његовим сегментима, прије свега зато што су саопштења доносила, по правилу, и критички суд о казаном и виђење новог, до тада мало познатог или сасвим непознатог.

Једно од кључних питања, које је овај научни скуп својом идејом и структуром наметао - поставило се у већем броју саопштења: да ли је фашизам побијеђен у II свјетском рату и шта се на том плану дешава данас - 50 година касније. Општи је закључак да су поражени фашисти и њихова солдатеска, а да је идеологија фашизма надживјела овај пораз. Назначени су и разлози тога феномена, премда је утисак да ће наука интердисциплинарног карактера морати још студиозније да се позабави овим питањем. Не само због науке. Зашто је тако брзо прекинут процес дефашизације, који је захватио читав свијет након 1945. године и посебно Европу? Колико је та чињеница у корелацији са неофашизмом данас? Ко стоји иза свих тих процеса, са каквом намјером и, коначно - у чијем је то интересу? Ова и друга питања су тек отворена. Није се ни претендовало да би се одговор

могао дати кроз дебату, ма колико дуго она трајала. По свој прилици, за потпуни одговор су потребна систематска и студиозна истраживања.

Наравно да су се на скупу општа разматрања конкретизовала на примјеру Југославије, која се у вријеме II свјетског рата није могла уклопити у Хитлеров "нови поредак", као што и сада 50 година касније, има велике проблеме да се уклопи у новонајављени "нови поредак", чији су архитекти Сједињене Америчке Државе. Занимљиво је запажање да се у новој ситуацији лакше сналазе ентитети без државне традиције. Они су, макар, на Балкану и посебно на простору Југославије, врло брзо и послушно прихватили диктат протагониста "новог поретка".

На научном скупу сагледана је значајна улога Југославије и њен допринос свеукупној борби противу фашизма. И у том смислу је запажен модернији приступ. Другим ријечима, евидентно је настојање да се наука ослобађа идеологизације. Нико нема право да монополише патриотизам. Најзад, како је то одавно речено и знамо "патриотизам је врлина а историја је наука".

Поднесена саопштења су добро упозорење науке да фашизам никада не треба схватити - пораженим. Он је јако прилагодљив. Мијења своју стајну тачку, па се појављује чак и у оним земљама, које су највише страдале у II свјетском рату у окршају фашизма и антифашизма: "Вјечни или Ур-фашизам, каже Умберто Еко, може да се појави под најневинијим, препознатљивим плаштом. Наша је дужност да га демаскирамо и да укажемо на сваку нову форму, сваки дан и у било ком делу света. ... За Ур-фашизам не постоји борба за живот, већ само живот за борбу."

Због свега реченог интерес за овај научни скуп тек ће порастати у научној и широкој јавности - поготово када се појави Зборник радова који се припрема.

Проф. др Зоран Лакић